

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ

વિનયન વિદ્યાશાખા

રાષ્ટ્રીય શિક્ષણનીતિ (NEP – 2020) પ્રમાણેનો

B. A. (Semester 3 to 4) -ગુજરાતી વિષયનો અભ્યાસક્રમ

અભ્યાસક્રમના હેતુઓ (Outcomes)

૧. વિદ્યાર્થીઓની સાહિત્યિકદૃષ્ટિ, કલ્પનાદૃષ્ટિ અને સૌંદર્યદૃષ્ટિ વિકસે.
૨. સાહિત્ય એ સમાજનું દર્પણ છે, સમાજનું પ્રતિબિંબ છે એટલે સમાજ અને સાહિત્યની બદલાતી સ્થિતિજો અભ્યાસક્રમ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓ જાણે.
૩. સ્વરૂપ અને વિષયવૈવિધ્યની દૃષ્ટિએ સાહિત્યનો અભ્યાસ કરે.
૪. સાહિત્યિક કૃતિઓ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓ ભાષાભિમુખ, સાહિત્યાભિમુખ, કલાભિમુખ અને જીવનાભિમુખ બને.
૫. વિદ્યાર્થીઓમાં ભાષાસજ્જતા અને ભાષાકૌશલનો વિકાસ થાય.
૬. વિદ્યાર્થીઓ ભાષા – સાહિત્યના અધ્યયન દ્વારા સામાજિક ઉત્તરદાયિત્વનો ખ્યાલ કેળવે.
૭. વિદ્યાર્થીઓ ભારતીયતાના ભાવ – વિચાર – વારસો – સંસ્કૃતિને જાણે.
૮. વિદ્યાર્થીઓ સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે સક્ષમ બને.
૯. વિદ્યાર્થીઓમાં સર્જનકૌશલ અને લેખનકૌશલ વિકસે.
૧૦. સાહિત્યના અધ્યયન દ્વારા ચારિત્ર્યનિર્માણ થાય.
૧૧. સાહિત્ય દ્વારા જીવનમૂલ્યો અને નૈતિકમૂલ્યોનું જતન અને સંવર્ધન થાય.
૧૨. વિદ્યાર્થીઓ સંવેદનશીલ બને. ભારતીય અને વિશ્વના નાગરિકો પ્રત્યે બંધુત્વભાવ અને સમભાવ કેળવે.
૧૩. ‘હું ગૂર્જર- ભારતવાસી’ એવી ભાવના દૃઢ કરે.
૧૪. વિશ્વબંધુત્વની ભાવના કેળવે.
૧૫. વ્યક્તિગત જીવન સાથે સમષ્ટિનું જીવન દેદીપ્યમાન બનાવવાની ઝંખના રાખે.

HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY, PATAN**EFFECTIVE FROM JUNE 2024-25 UNDER NEP**

Semester	Discipline	Course Code	Course Name	Unit	Internal Marks	External Marks	Course Credit
3	Major	AR23MJDSCGUJ301	સાહિત્યકૃતિનો અભ્યાસ (પદ્ય)	4	50	50	4
3	Major	AR23MJDSCGUJ301A	સાહિત્યસ્વરૂપનો અભ્યાસ (લઘુકથા)	4	50	50	4
3	Major	AR23MJDSCGUJ301B	ગુજરાતી સાહિત્યનો ઇતિહાસ : મધ્યકાલીન-૧	4	50	50	4
3	MDC	AR23MDCGUJ303	સાહિત્યકૃતિનો અભ્યાસ : પદ્ય	4	50	50	4
3	AEC	AR23AECGUJ304	ગદ્ય અને વ્યાવહારિક વ્યાકરણ	3	25	25	2
3	IKS	AR23IKSGUJ305	ભારતીય જ્ઞાનપરંપરા-૫	3	25	25	2
3	IKS	AR23IKSGUJ305A	ભારતીય જ્ઞાનપરંપરા-૬	3	25	25	2
3	IKS	AR23IKSGUJ305B	ભારતીય જ્ઞાનપરંપરા-૭	3	25	25	2
3	IKS	AR23IKSGUJ305C	ભારતીય જ્ઞાનપરંપરા-૮	3	25	25	2
3	SEC	AR23SECGUJ306	ભાષા સજ્જતા અને લેખનકૌશલ-૩	3	25	25	2
3	SEC	AR23SECGUJ306A	વ્યવહારભાષા-૩	3	25	25	2
3	SEC	AR23SECGUJ306B	અનુવાદકલા-૩	3	25	25	2
3	SEC	AR23SECGUJ306C	સાહિત્યિક પત્રકારત્વ-૩	3	25	25	2
3	SEC	AR23SECGUJ306D	પૂરકરીડિંગ-૩	3	25	25	2
4	Major	AR23MJDSCGUJ401	સાહિત્ય કૃતિનો અભ્યાસ (ગદ્ય)	4	50	50	4
4	Major	AR23MJDSCGUJ401A	ગ્રંથકારનો અભ્યાસ (ચિનુ મોદી)	4	50	50	4
4	Major	AR23MJDSCGUJ401B	ગુજરાતી સાહિત્યનો ઇતિહાસ : મધ્યકાલીન-૨	4	50	50	4
4	Minor	AR23MIDSCGUJ402	સાહિત્ય કૃતિનો અભ્યાસ (ગદ્ય)	4	50	50	4
4	AEC	AR23AECGUJ404	પદ્ય અને વ્યાવહારિક વ્યાકરણ	3	25	25	2
4	VAC	AR23VACGUJ405	સાહિત્ય અને સમાજ - ૨	3	25	25	2
4	VAC	AR23VACGUJ405A	સાહિત્ય અને માનવમૂલ્યો - ૨	3	25	25	2
4	VAC	AR23VACGUJ405B	આપણું લોકસાહિત્ય - ૨	3	25	25	2
4	VAC	AR23VACGUJ405C	સાહિત્ય અને માનવવિદ્યાઓનો સંબંધ-૨	3	25	25	2
4	SEC	AR23SECGUJ406	ભાષા સજ્જતા અને લેખનકૌશલ-૪	3	25	25	2
4	SEC	AR23SECGUJ406A	વ્યવહારભાષા - ૪	3	25	25	2
4	SEC	AR23SECGUJ406B	અનુવાદકલા - ૪	3	25	25	2

HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY, PATAN

EFFECTIVE FROM JUNE 2024-25 UNDER NEP

PROGRAMME CODE : ARTUG101
COURSE CODE : AR23MJDSCGUJ301
SEMESTER : 03

COURSE NAME : સાહિત્યકૃતિનો અભ્યાસ (પદ્ય)

નિયતકૃતિ: 'રમેશપારેખનાં કાવ્યો'

સંપાદક: કુમારજીમિનિશાસ્ત્રી

પ્રકાશક: આદર્શ પ્રકાશન, અમદાવાદ

Total Credits : 04 (04 Period/Week)	Theory	External -50 Marks
		Internal -50 Marks

પાઠ્યક્રમના હેતુઓ : વિદ્યાર્થીઓ-

- કવિરમેશપારેખના જીવન અને સાહિત્યિક પ્રદાન વિશે જાણે.
- ગીત અને ગઝલ સ્વરૂપનો પરિચય મેળવે.
- કવિતાની આસ્વાદ મૂલક સમીક્ષા કરતાં શીખે.
- કવિના સર્જન વિશેષો ઓળખે.
- ભાષા સજ્જતા કેળવે.

નિયતકૃતિમાંથી પાઠ્યક્રમ માટે નિયત કરવામાં આવેલાં કાવ્યો:

૧. ગોરમાને પાંચે આંગળીએ પૂજ્યાં	૧૧. એક પ્રશ્નગીત
૨. ગાતાં ખોવાઈ ગયું ગીત	૧૨. કાગડો મરી ગયો...
૩. હવે આંખોનું નામ નહીં આંખો	૧૩. મેળો
૪. તારું પહેલા વરસાદ સમું આવવું	૧૪. ન મોકલાવ
૫. કૈંક લીલું ચટ્ટાક	૧૫. કોને ખબર
૬. તમને ફૂલ દીધાનું યાદ	૧૬. મારા સપનામાં આવ્યા હરિ
૭. તમને	૧૭. કે કાગળ હરિ લખે તો બને
૮. આ શહેર	૧૮. તમે આવો તો વાત કહું શ્યામ
૯. હથેળી બહુ વ્હેમ વળી જગા	૧૯. તારો મેવાડ મીરાં છોડશે
૧૦. તને યાદ છે ? મને યાદ છે !	૨૦. એક છોકરી ન હોય ત્યારે

અ.નં.	એકમ		ક્રેડિટ	કલાક
1	1	(૧) કવિરમેશપારેખનું જીવન અને સાહિત્યિક પ્રદાન (૨) સાહિત્ય સ્વરૂપ તરીકે ગીતની લાક્ષણિકતાઓ (૩) સાહિત્ય સ્વરૂપ તરીકે ગઝલની લાક્ષણિકતાઓ	1	અઠવાડિક ચાર કલાક
2	2	(૧) નિયત કાવ્યોનાં સંદર્ભમાં કવિની વિશેષતાઓ અને મર્યાદાઓ (૨) સર્જકના કવિતરીકેનાં વિશેષો (૩) વિષયવૈવિધ્ય અને સ્વરૂપવૈવિધ્ય સંદર્ભે કૃતિની સમીક્ષા	1	
3	3	(૧) કાવ્યોની આસ્વાદ મૂલક સમીક્ષા (ત્રણમાંથી ગમે તે એક)	1	

		અથવા (૨) કૃતિ આધારિત ટૂંક નોંધો (ચારમાંથી ગમે તે બે)		
4	4	ભાષાસજ્જતા : (૧) જોડણીશુદ્ધિ : (જુઓ,પરિશિષ્ટ)(૦૬ ગુણ) (નવશબ્દો પુછાશે,ગમે તે છ શબ્દોની સાચી જોડણી લખવાની રહેશે.) (૨) કહેવતો: (જુઓ,પરિશિષ્ટ)(૦૬ ગુણ) (નવ કહેવતો પુછાશે. ગમે તે છનો અર્થ લખવાનો રહેશે.)	1	
સંદર્ભગ્રંથો: ૧. ગુજરાતીગીત: સ્વરૂપવિચાર- ભગીરથબ્રહ્મભટ્ટ ૨. સ્વાતંત્ર્યોત્તરગુજરાતીગીત- સ્વરૂપઅનેવિકાસ: પથિકપરમાર ૩. સ્વાતંત્ર્યોત્તરગુજરાતીગીતકવિતા- સ્વરૂપ,વિકાસઅનેમુખ્યસીમાસ્તંભો: કનૈયાલાલભટ્ટ ૪. ગુજરાતીગઝલનીસૌંદર્યમીમાંસા: રશીદમીર ૫. ગઝલ- શિલ્પઅનેસર્જન: જયંતવ્યાસ ૬. ગઝલ- રૂપઅનેરંગ: રઈશમનીઆર ૭.કવિતાનીસમજ: હેમંતદેસાઈ ૮. ગઝલ -૧૦૧ : રમેશપુરોહિત ૯. અછાંદસમીમાંસા: ચંદ્રકાન્તટોપીવાળા ૧૦. રમેશપારેખનીકાવ્યકલા: વર્ષાએલ.પ્રજાપતિ- વિકેતા: જ્ઞાનમંદિરપ્રકાશન, અમદાવાદ ૧૧. ફૂલદીધાનુંયાદ: કુમારજૈમિનિશાસ્ત્રી- આદર્શપ્રકાશન, અમદાવાદ ૧૨. અર્વાચીન ગુજરાતી સાહિત્યનો ઇતિહાસ : ધીરુભાઈ ઠાકર, ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ				

HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY, PATAN**EFFECTIVE FROM JUNE 2024-25 UNDER NEP**

અ.નં.	ખોટી જોડણી	સાચી જોડણી	અ.નં.	ખોટી જોડણી	સાચી જોડણી
1.	અગત્યતા	અગત્ય	26.	ખૂશનુમા	ખુશનુમા
2.	અદ્વિતીય	અદ્વિતીય	27.	ખૂશમીજાજ	ખુશમિજાજ
3.	અદ્ભૂત	અદ્ભુત	28.	ખૂશબો	ખુશબો
4.	અનુકુલ	અનુકૂલ	29.	ખુબસુરત	ખૂબસૂરત
5.	આત્મપ્રસંશા	આત્મપ્રશંસા	30.	ગીર્દા	ગિરદી
6.	આદરણિય	આદરણીય	31.	ગુફતુગો	ગુફતેગો
7.	આપવિતિ	આપવીતી	32.	ગૃહશાંતી	ગ્રહશાંતિ
8.	આશિર્વાદ	આશીર્વાદ	33.	ચીત્રવીચીત્ર	ચિત્રવિચિત્ર
9.	આહ્લાદક	આહ્લાદક	34.	ચીમરાવવું	ચિમળાવવું
10.	ઉમેળવું	ઉમેરવું	35.	ચીરંજિવિની	ચિરંજીવિની
11.	ઉજળું	ઊજળું	36.	ચૂંથાચૂંથ	ચૂંથાચૂંથ
12.	ઉર્ધ્વગામી	ઊર્ધ્વગામી	37.	જનમટીપ	જન્મટીપ
13.	ઉહાપોહા	ઊહાપોહ	38.	જયંતિ	જયંતી
14.	એકિટસે	એકીટશે	39.	જર્જરીત	જર્જરિત
15.	ઉપચારિક	ઔપચારિક	40.	જીંદગી	જિંદગી
16.	કળચરિયાળું	કરચળિયાળું	41.	જીલ્લો	જિલ્લો
17.	કલુસિત	કલુષિત	42.	જિંદાદીલી	જિંદાદિલી
18.	કવિયત્રી	કવયિત્રી	43.	ઝાગડુગી	ઝાઘાડૂઘી
19.	કારકીર્દી	કારકિર્દી	44.	તળવળાટ	તરવરાટ
20.	કિવંદતી	કિંવંદતી	45.	તસ્વીર	તસવીર
21.	કિમિયાગર	કીમિયાગર	46.	તારિખિયું	તારીખિયું
22.	કૂતૂહલ	કુતૂહલ	47.	દુબરું	દૂબળું
23.	ખાત્રી	ખાતરી	48.	ધણીધણિયાણી	ધણીધણીયાણી
24.	ખીચોખિચ	ખીચોખીચ	49.	ધર્મિષ્ઠ	ધર્મિષ્ઠ
25.	ખિસ્સાકાત્રુ	ખીસાકાત્રુ	50.	નિમણુંક	નિમણૂક

અ.નં.	ખોટી જોડણી	સાચી જોડણી	અ.નં.	ખોટી જોડણી	સાચી જોડણી
51.	નૂકશાન	નુકસાન	77.	વીશ્લીષ	વિશ્લિષ્ટ
52.	નૂખસો	નુસખો	78.	વિજળી	વીજળી
53.	પત્રકારિત્વ	પત્રકારત્વ	79.	વિશ્વાસનીય	વિશ્વસનીય
54.	પરબીડીયું	પરબીડિયું	80.	સહાનુભૂતી	સહાનુભૂતિ
55.	પરાકાષ્ટા	પરાકાષ્ટા	81.	શારીરીક	શારીરિક
56.	પરીચીત	પરિચિત	82.	શિર્ષક	શીર્ષક
57.	પરીણીત	પરિણીત	83.	શીથીલ	શિથિલ
58.	પરીસ્થીતી	પરિસ્થિતિ	84.	સુશ્રુસા	સુશ્રુષા સુશ્રુષા
59.	પાશ્વમાત્ય	પાશ્વાત્ય	85.	શુધબુધ	સૂધબૂધ
60.	પુરષ્કાર	પુરસ્કાર	86.	હરિકાઈ	હરીફાઈ
61.	પ્રતિતિ	પ્રતીતિ	87.	હૂતાસની	હૂતાશની
62.	ફળિભૂત	ફળીભૂત	88.	હુંસાતુશી	હુંસાતુંશી
63.	બહીસ્કાર	બહિષ્કાર	89.	હુંડીયામણ	હુંડિયામણ
64.	ભૂલભૂલામણી	ભુલભુલામણી	90.	પરીચારિકા	પરિચારિકા
65.	મીનીટ	મિનિટ	91.	પુર્ણિમા	પૂર્ણિમા
66.	મુંઝવણ	મૂંઝવણ	92.	પ્રતીનિધી	પ્રતિનિધિ
67.	મૂર્હત	મુહૂર્ત	93.	અભીમન્યુ	અભિમન્યુ
68.	યુધીસ્થિર	યુધિષ્ઠિર	94.	વૃસકેતૂ	વૃષકેતુ
69.	રૂસવત	રુશવત	95.	ભૂરીસવા	ભૂરિશ્રવા
70.	રેલ્વે	રેલવે	96.	કૃતર્વમા	કૃતવર્મા
71.	લીખીત	લિખિત	97.	અશ્વથ્થમા	અશ્વત્થામા
72.	લીખીતંગ	લિખિતંગ	98.	શૂભૂટ	સુભટ
73.	વસિકરણ	વશીકરણ	99.	પૃથવિ	પૃથ્વી
74.	વસ્તી	વસતિ	100.	સંભારીઆ	સંભારિયા
75.	વીનીમય	વિનિમય	101.	વિદ્યાર્થીની	વિદ્યાર્થિની
76.	વીપરિત	વિપરીત	102.	પીત્રાઈ	પિતરાઈ

અ.નં.	ખોટી જોડણી	સાચી જોડણી	અ.નં.	ખોટી જોડણી	સાચી જોડણી
103.	સમગ્રામ	સંગ્રામ	107.	ચંદર્બીબ	ચંદ્રબિંબ
104.	શપર્ણી	સર્પિણ	108.	પરસન્ન	પ્રસન્ન
105.	કેશરિ	કેસરી	109.	પૂરુશ	પુરુષ
106.	દાજ	દાઝ	110.	ઈદૂ	ઈદુ

કહેવતો

૧.	અક્કરમીનો પડિયો કાણો.	-	કમનસીબ વ્યક્તિને દુઃખ ને દુઃખ જ હોય.
૨.	અધૂરો ઘડો છલકાય.	-	અલ્પજ્ઞાની જ વિદ્વાનો ડોળ કરે.
૩.	આડે લાકડે આડો વાઢ. (વેહ, વહેર)-		ખરાબ માણસો સાથે ખરાબ જ વર્તવા હોવો ઘટે.
૪.	આપ ભલા તો જગ ભલા.	-	ભલા સાથે સૌ ભલું.
૫.	આંગળી પકડી પહોંચો કરડવો.	-	સહેજ છૂટ કે પ્રવેશ મળતાં સંપૂર્ણ છૂટ કે પ્રવેશ મેળવવા.
૬.	ઊંટનાં અઢારે વાંકાં.	-	દોષનો ભંડાર.
૭.	એક પંથ ને દો કાજ.	-	એક કામ કરતાં બે કામ થાય.
૮.	એક મ્યાનમાં બે તલવાર ન સમાય.	-	બંને સમર્થો એક જ સ્થાને ન રહી શકે.
૯.	કજિયાનું મૂળ હાંસી ને રોગનું મૂળ ખાંસી.	-	મશ્કરીમાંથી કજિયો થાય ને ઉધરણમાંથી રોગ થાય.
૧૦.	કજિયાનું મોં કાળું.	-	કંકાસથી દૂર રહેવું સારું.
૧૧.	કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય.	-	થોડું થોડું કરતાં મોટું કામ પણ પાર પડે.
૧૨.	કોલસાની દલાલીમાં હાથ કાળા.	-	દુર્જને સાથે કામ પડવાથી કલંક લાગે છે.
૧૩.	ક્યાં રાજા ભોજ ને ક્યાં ગાંગો તેલી?	-	બંનેના ગુણો વચ્ચે સહેજ પણ તુલના ન થઈ શકે.
૧૪.	ખાડો ખોડે તે પડે.	-	કરે તેવું પામે.
૧૫.	ગરજ સરી એટલે વેદ વેરી.	-	સ્વાર્થ પૂરો થતાં સંબંધ છૂટે.
૧૬.	ગાજ્યા મેઘ વરસે નહી.	-	બોલે તે કરે નહિ.
૧૭.	ઘર ફૂટ્યે ઘર જાય.	-	અંદર અંદર મતભેદ પડતાં શત્રુ ફાવે.
૧૮.	ઘરડાં ગાડાં વાળે.	-	અનુભવીઓની સલાહ ખરે ટાણે ખપ લાગે.
૧૯.	ઘરડી મુરઘી દાલ બરાબર.	-	ઘરની વસ્તુની કોઈ કદર કરતું નથી.
૨૦.	ઘર વેચીને તીરથ કરવું.	-	સારી વસ્તુ વેચી ખરાબ વસ્તુ લેવી.
૨૧.	ઘી ઢળ્યું તો ખીચડીમાં.	-	પોતાને જ લાભ થવો.
૨૨.	ચડ જા બેટા શૂળી પર.	-	વહાલ દેખાડીને કાસળ કાઢવું.
૨૩.	ચોર કોટવાળને દંડે.	-	શઠ માણસ ન્યાયની વાત કરે.
૨૪.	છછુંદરીના છયે સરખાં.	-	કોઈમાં વિશેષ ગુણ નહિ.
૨૫.	છાણના દેવને કપાસિયાની આંખ.	-	યોગ્યતા મુજબ સત્કાર કરવો.
૨૬.	જર ચાલ્યો સો કર.	-	પૈસાથી બધું થાય.
૨૭.	જર, જમીન, ને જોરુ એ ત્રણે.	-	પૈસો, જમીન, ને સ્ત્રી કજિયાનાં કારણ.
	કજિયાનાં છોરુ.	-	

૨૮.	જેવી દષ્ટિ તેવી સૃષ્ટિ.	-	જેવા પોતે તેવા બીજા.
૨૯.	જે મોઢે પાન ચાવ્યાં તે મોઢે કોયલા કેમ ચવાય ?	-	એકવાર વચન આપ્યું તે કેમ ઉથાપાય ?
૩૦.	જ્યાં સુધી શ્વાસ ત્યાં સુધી આશ.	-	મૃત્યુ લગી આશા ન છૂટે.
૩૧.	ઝાઝી કીડીઓ સાપને તાણે.	-	ઓછા બળવાન પણ વધારે માણસો વધારે બળવાનને પણ હંફાવે.
૩૨.	ટકે શેર ભાજી; ટકે શેર ખાજાં.	-	સારું નરસું સૌ સરખું.
૩૩.	ડાંગે માર્યા પાણી જુદાં ન પડે.	-	એકસંપમાં ઝટ કુસંપ ન કરાવી શકાય.
૩૪.	હૂબતો માણસ તરણું ઝાલે.	-	શ્વાસ ત્યાં સુધી આશ.
૩૫.	ઢમ ઢોલ માંહે પોલ.	-	બહારથી સારું પણ અંદરથી ખરાબ.
૩૬.	તેજીને ટકોર ને ગધેડાને ડફણાં.	-	બુદ્ધિશાળી તો અણસારામાં જ સમજે; મૂરખ જોડે જ લમણાઝીક કરવી પડે.
૩૭.	તેલ જુઓ તેલની ધાર જુઓ.	-	સંજોગો જોઈને ધીરજથી કામ કરો.
૩૮.	દૂધનો દાઝયો છાશ પણ ફૂંકી ફૂંકીને પીએ.	-	એકવાર કડવો અનુભવ થયા પછી ભય ન હોય ત્યાં પણ ભય દેખાય.
૩૯.	ધોબીનો કૂતરો નહિ ઘરનો કે નહિ ઘાટનો.	-	બેય પક્ષને પ્રસન્ન રાખવા મથનાર નિષ્ફળ જાય છે.
૪૦.	ધોળું એટલું દૂધ નહિ.	-	બહારથી સારું તે બધેથી જ સારું ન હોય.
૪૧.	નમે તે સૌને ગમે.	-	નમ્રતા મોટો ગુણ છે.
૪૨.	નાચવું નહિ ત્યારે આંગણું વાંકું.	-	કામ કરતાં આવડે નહિ ને ખોટું બહાનું બતાવવું.
૪૩.	નાનો તોપણ રાઈનો દાણો.	-	નાનો માણસ પણ શક્તિશાળી.
૪૪.	નેવનાં પાણી મોભે ન ચડે.	-	અશક્ય શક્ય ન બને.
૪૫.	પગ જોઈને પાથરણું તાણો.	-	શક્તિ જોઈને કામ કરો.
૪૬.	પહેલું સુખ તે જાતે નર્યા.	-	તંદુરસ્તી એ પ્રથમ સુખ.
૪૭.	પાકે ઘડે કાંઠા ન ચડે.	-	અમુક વખત વીતી ગયા પછી પરિસ્થિતિ ન સુધરે.
૪૮.	પાણીમાં રહેલું ને મગર સાથે વેર.	-	જેના હાથ નીચે રહેતા હોઈએ તેની સાથે વેર બાંધવું ઠીક નહિ.
૪૯.	પારકી આશ સદા નિરાશ.	-	બીજા ઉપરનો આધાર નકામો.
૫૦.	પેટનો બળ્યો ગામ બાળે.	-	પોતાના દુઃખે સૌને દુઃખમાં નાખે.
૫૧.	બોલે તેના બોર વેચાય.	-	કલ્યા વિના કોઈ ન જાણે.
૫૨.	ભાગ્યશાળીને ભૂત રળે.	-	ભાગ્ય બળવાન હોય તો બધું મળે.
૫૩.	ભાવતું હતું ને વેદે કહ્યું.	-	પોતાને ગમતું હોય ને હિતસ્વી એ જ સૂચવે.
૫૪.	ભીખનાં હાંલ્યાં શીકે ચડે નહિ.	-	ભીખ માગ્યે શ્રીમંત ન થવાય.
૫૫.	ભેંસ આગળ ભાગવત.	-	અણસમજીને ઉપદેશ આપવો નકામો છે.
૫૬.	મન ચંગા તો કથરોટમાં ગંગા.	-	અંતઃકરણ પવિત્ર હોય તો યાત્રા કરવાની જરૂર નથી.
૫૭.	મુખમાં રામ અને બગલમાં છૂરી.	-	દેખાવે સારો પણ દિલમાં કપટી.
૫૮.	મૂઈ ભેંસના મોટા ડોળા.	-	વસ્તુની હયાતી બાદ તેની કદર થાય.
૫૯.	મોરનાં ઈંડાંને ચીતરવાં ન પડે.	-	સાચી વસ્તુને જાહેરાતની જરૂર નથી.
૬૦.	રાત ચોડી ને વેશ ઝાઝા.	-	સમય ઓછો ને કામ વધારે.
૬૧.	લીલા વનના સૂડા ઘણા.	-	લાભ દેખાય ત્યાં ઘણા આવે.
૬૨.	વખાણી ખીચડી દાંતે વળગે.	-	વખાણીએ તે જ ખરાબ નીવડે.
૬૩.	વસુ વિના નર પશુ.	-	લક્ષ્મી વિનાના માણસની ગણના થતી નથી.

૬૪.	વાડ વિના વેલો ન ચહે.	-	ઊંચું સ્થાન મેળવવા કોઈ મોટાની ઓથ હોવી જોઈએ.
૬૫.	વાર્યા ન વળે તે હાર્યા વળે.	-	કંઈ ઉપાય ન ચાલે ત્યારે આપમેળે ઠેકાણે આવે.
૬૬.	વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિ.	-	વિનાશ થવાનો હોય ત્યારે બુદ્ધિ ભગડે.
૬૭.	સંઘર્ષો સાપ પણ કામમાં આવે.	-	સંઘર્ષેલી નકામી વસ્તુ પણ વખત આવ્યે ઉપયોગી થઈ પડે.
૬૮.	સંપ ત્યાં જંપ.	-	સંપથી શાંતિ ને સુખ મળે છે.
૬૯.	સાઠી બુદ્ધિ નાઠી.	-	ઘરડાં થાય તેમ મતિ જાય.
૭૦.	સાચને નહિ આંચ.	-	સત્યનો સદા જય થાય છે.
૭૧.	સાપ ગયા ને લિસોટા રહ્યા.	-	સારી વસ્તુ ગઈ ને નકામી કાયમ થઈ.
૭૨.	મળ્યા ત્યારે મીર ને ન મળ્યા ત્યારે ફકીર.	-	પૈસો આપ્યો હોય ત્યારે ઉદાર અને ન આવ્યો હોય ત્યારે પાત્રક
૭૩.	માગીને ખાવું ને મસીદે સૂવું.	-	ભીખ માગી ખાવું અને મસીદે મફત સૂવું એવું રખડતું જીવન.
૭૪.	કાગડો દહીંધરું લઈ ગયો.	-	સારી વસ્તુ અયોગ્ય વ્યક્તિને હાથ ગઈ.
૭૫.	ડાહી સાસરે ન જાય ને ગાંડીને શીખામણ આપે.	-	પોતે ન કરે તે કરવા બીજાને શિખામણ આપે.
૭૬.	ખીજ્યું કરડે પગને, રીઝ્યું ચાટે મુખ.	-	કૂતરાંની ભાઈબંધીમાં બે બાજુથી દુખ
૭૭.	ખાળે ડૂચા ને દરવાજા મોકળા.	-	અતિ બેદરકારી.
૭૮.	એરણની ચોરી ને સોયનું દાન.	-	પાપ કે ગુનાવાળું કૃત્ય કરીને ઢાંકવા સત્કર્મનો આડંબર કરવો, ખૂબ કામ કરાવી ઘણું ઓછું વળતર આપવું.
૭૯.	ભાંગ્યું ભાંગ્યું તોયે ભરૂચ.	-	પડતીના સમયમાં અસલી ગૌરવ ટકાવી રાખવું.
૮૦.	ભૂખ ના જુએ ભાખરો, ને ઊંધ ના જુએ સાથરો.	-	ભૂખ્યાને અને ઊંધદાને સારાનરસાનો વિવેક હોતો નથી.
૮૧.	લાલો લાભ વિના લોટે નહિ.	-	લાલો લાભ હોય ત્યાં જ જાય.
૮૨.	મિયાંબીબી રાજી તો કયા કરેગા કાજી?	-	પતિપત્ની વચ્ચે સુમેળ હોય તો સમાજની શી પરવા?
૮૩.	લંકાની લાડી ને ઘોઘાનો વર.	-	દક્ષિણની કન્યા ને પશ્ચિમનો વર.
૮૪.	નાણાં વિનાનો નાથિયો, ને નાણે નાથાલાલ.	-	નાણું ન હોય તો નાથિયો કહી બોલાવે ને નાણાવટી હોય તો નાથાલાલ કહી બોલાવે.
૮૫.	નાક કપાવું.	-	આભરૂ ગુમાવવી.
૮૬.	વો દિન કહાં કે મિયાં કે પાંવમે જૂતી.	-	બદનસીબ માણસને સારી વસ્તુ ક્યાંથી મળે?
૮૭.	ઉજાડ ગામમાં એરંડો પ્રધાન.	-	કંઈ ન જાણનારાઓમાં થોડું ઘણું જાણતો હોય તેનો ભાવ પુછાય.
૮૮.	ઊતર્યો અમલદાર કોડીનો.	-	સત્તા ગુમાવ્યા પછી અધિકારીનું માન સચવાતું નથી.
૮૯.	ખાતર પર દિવેલ.	-	નુકસાન ભેગું થોડું વધારે નુકસાન.
૯૦.	ઘર ફૂટે ઘર જાય.	-	અંદર અંદર મતભેદ પડતાં શત્રુ જ ફાવે.
૯૧.	જાગતો બમણું ઘોરે.	-	ઢોંગી માણસ સચ્ચાઈનો વધુ દેખાવ કરે.
૯૨.	ભેંસના શિંગડાં ભેંસને ભારે.	-	પોતાની ખામીથી પોતાને જ નુકસાન થાય છે.
૯૩.	સૂંઠને ગાંગડે ગાંધી ન થવાય.	-	અલ્પ પ્રયાસથી મોટી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત ન થાય.
૯૪.	વાડ ચીભડાં ગળે.	-	રક્ષક હોય તે જ ભક્ષક બને.
૯૫.	જીવતો નર ભદ્રા પામે.	-	જીવન બચે તો સુખ ગમે ત્યાંથી મળે.
૯૬.	નાનો પણ રાઈનો દાણો.	-	ઉંમર કે કદ ભલે નાનું પણ શક્તિ વધુ.

HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY, PATAN

EFFECTIVE FROM JUNE 2024-25 UNDER NEP

PROGRAMME CODE : ARTUG101

COURSE CODE :AR23MJDSCGUJ301A

SEMESTER : 03

COURSE NAME : સાહિત્યસ્વરૂપનો અભ્યાસ (લઘુકથા)

નિયતકૃતિ: પ્રશિષ્ટગુજરાતીલઘુકથાઓ

સંપાદક: પ્રેમજી પટેલ

પ્રકાશક: અરુણોદય પ્રકાશન, અમદાવાદ

Total Credits : 04 (04 Period/Week)	Theory	External –50 Marks
		Internal –50 Marks

પાઠ્યક્રમના હેતુઓ : વિદ્યાર્થીઓ-

- લઘુકથાના સ્વરૂપ વિશે જાણે.
- લઘુકથાની રચના પ્રક્રિયા સમજે.
- ગુજરાતીના મહત્ત્વના લઘુકથા સર્જકો અને તેમની લઘુકથાઓનો પરિચય કરે, આસ્વાદ માણે.
- લઘુકથાની વિલક્ષણતાઓનો અભ્યાસ કરે.
- ભાષા સજ્જતા કેળવે.

પાઠ્યક્રમમાં નિયત કરેલી લઘુકથાઓ :

સર્જક

કૃતિ

૧. મોહનલાલ પટેલ- નિગ્રહ, જાકારો, મૌન
૨. ઈજ્જતકુમાર ત્રિવેદી. – વામનનાં પગલાં, આરહા પખ્યા, સુદામાના તાંદુલ
૩. ઈશ્વરપરમાર. – ધરતીકંપ, ઢોરાં, તુલસીની માળા
૪. રમેશ ત્રિવેદી. – ફંફોસ વુંએટલે, સ્ત્રી, પ્રતિભાવ
૫. જનક ત્રિવેદી- ઘા, વંચિત, રામદુવારકા
૬. પ્રફુલ્લરાવલ- લક્ષ્મણ, લક્કડખોદ, હવે
૭. ભગીરથ બ્રહ્મભટ્ટ. – મનીઓર્ડરની પહોંચ, ત્યાં, છૂટાછેડા
૮. જયંતી મકવાણા- હિંસક પ્રાણી, બારી, પ્રતિબિંબ
૯. પ્રેમજી પટેલ. – મા, અનાયાસ, બી. પી.
૧૦. નસીમ મહુવાકર- ચાંદલો, બંધ આંખે, પંડ્યનાં

અ.નં.	એકમ		ક્રેડિટ	કલાક
1	1	(૧) લઘુકથા: સ્વરૂપ અને રચના પ્રક્રિયા (૨) લઘુકથા: ઉદ્ભવ અને વિકાસ	1	અઠવાડિક ચાર કલાક
2	2	લઘુકથાના વિકાસમાં સર્જકોનું પ્રદાન : (૧) મોહનલાલ પટેલ (૨) ઈજ્જતકુમાર ત્રિવેદી (૩) રમેશ ત્રિવેદી (૪) ઈશ્વરપરમાર (૫) પ્રફુલ્લરાવલ (૬) પ્રેમજી પટેલ (૭) ભગીરથ બ્રહ્મભટ્ટ (ચાર પુછાશે, ગમે તે બે વિશે લખવાનું રહેશે.)	1	

3	3	લઘુકથાનીઆસ્વાદમૂલકસમીક્ષા : (ચારપુછાશે, ગમેતેબેનીસમીક્ષાકરવાનીરહેશે.)	1	
4	4	ભાષાસજ્જતા: (૧) દ્વિરુકતઅનેરવાનુકારીશબ્દો(નવ વાક્યપુછાશે,કોઈપણ છ વાક્યમાંથી દ્વિરુકતઅનેરવાનુકારીશબ્દોઓબીબતાવવાનારહેશે.) (૦૬ ગુણ) (૨) અનુગોઅનેનામયોગીઓ:(નવ વાક્યપુછાશે, કોઈપણ છ વાક્યમાંથીઅનુગોઅનેનામયોગીઓજણાવવાનારહેશે.) (૦૬ ગુણ)	1	
સંદર્ભગ્રંથો: ૧. લઘુકથા: સ્વરૂપપરિચય: મોહનલાલપટેલ- વિકેતા- આદર્શપ્રકાશન,અમદાવાદ ૨. ગુજરાતીલઘુકથાસંચય: મોહનલાલપટેલ, પ્રકુલરાવલ ૩. ગુજરાતીલઘુકથા- સ્વરૂપવિશેષઅનેવિકાસ: ડૉ. કાસમબ્લોચ- ' સંવિદ- ૩', પ્રકાશક: AGAS, માર્ચ- ૨૦૧૪ ૪. લઘુકથાવિમર્શ: રમેશત્રિવેદી- રજાદે પ્રકાશન, અમદાવાદ ૫. ત્રણલઘુકથાકારો: ગણપતસોઢાપરમાર- વિકેતા: ડિવાઈનપબ્લિકેશન, અમદાવાદ ૬. કડીનાલઘુકથાસર્જકો- એકઅભ્યાસ: ગણપતસોઢાપરમાર ૭. પ્રેમજીપટેલનીરતિરાગનીલઘુકથાઓ: ગણપતસોઢાપરમાર ૮. ગુજરાતીલઘુકથા: ડૉ. જયંતીચાવડા ૯. લઘુકથાકારપ્રેમજીપટેલ- એકઅભ્યાસ: કાસમબ્લોચ- અરાવલીપ્રકાશન, હિંમતનગર ૧૦. વિકલ્પ: મોહનલાલપટેલ- પ્રકાશક: અરુણોદયપ્રકાશન, અમદાવાદ ૧૧. ક્ષણોનાઆકાશમાં: સં. જયંતીમકવાણા ૧૨. લઘુકથાવિશેષ: સં. ભગવતસુથારતથાઅન્ય ૧૩. ગુજરાતીલઘુકથા- સમૃદ્ધિઅનેસત્ત્વ: મણિલાલહ. પટેલ- ' શબ્દસર', જુલાઈ- ૨૦૧૮ ૧૪. પ્રતિનિધિલઘુકથાસંગ્રહ: ઈજ્જતકુમારત્રિવેદી- સં.સુનીતાત્રિવેદી				

HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY, PATAN**EFFECTIVE FROM JUNE 2024-25 UNDER NEP****PROGRAMME CODE : ARTUG101****COURSE CODE :AR23MJDSCGUJ301B****SEMESTER : 03****COURSE NAME :ગુજરાતીસાહિત્યનોઇતિહાસ: મધ્યકાલીન- ૧**

Total Credits : 04 (04 Period/Week)	Theory	External -50 Marks
		Internal -50 Marks

પાઠ્યક્રમના હેતુઓ : વિદ્યાર્થીઓ-

- મધ્યકાલીનગુજરાતીસાહિત્યનોપરિચયમેળવે.
- મધ્યકાલીનરાજકીય,સામાજિકઅનેસાંસ્કૃતિકસ્થિતિથીપરિચિતથાય.
- મધ્યકાલીનગુજરાતીસાહિત્યનીવિશેષતાઓઅનેમર્યાદાઓજાણે.
- મધ્યકાલીનગુજરાતીસાહિત્યનાંઘડતરપરિબળોનેસમજે.
- મધ્યકાલીનમહત્ત્વનાંઅનેગૌણિકવિઓનોપરિચયમેળવે.
- મધ્યકાલીનગુજરાતીનાંસાહિત્યસ્વરૂપોઅનેસંલગ્નકૃતિઓનીજાણકારીમેળવે.

અ.નં.	એકમ		ક્રેડિટ	કલાક
1	1	(૧) મધ્યકાલીનગુજરાતીસાહિત્યનીરાજકીય,સામાજિકઅનેધાર્મિકસ્થિતિ (૨) મધ્યકાલીનગુજરાતીસાહિત્યનાંઘડતરપરિબળો (૩) મધ્યકાલીનગુજરાતીસાહિત્યનીવિશેષતાઓઅનેમર્યાદાઓ	1	અઠવાડિક ચાર કલાક
2	2	(૧) પ્રાક- નરસિંહયુગનુંજૈનઅનેજૈનેતરસાહિત્ય (૨) નરસિંહમહેતાનુંજીવનઅનેસાહિત્યિકપ્રદાન (૩) મીરાંબાઈનુંજીવનઅનેસાહિત્યિકપ્રદાન	1	
3	3	મધ્યકાલીનગુજરાતીસાહિત્યમાંસજ્જોનુંપ્રદાન:(ચારમાંથી કોઈપણ બે) (૧) હેમચંદ્રાચાર્ય(૨) પદ્મનાભ(૩) ભાલણ (૪) વિશ્વનાથજાની(૫) વલ્લભમેવાડો(૬) પ્રીતમ (૭) ધીરોભગત(૮) ભોજોભગત	1	
4	4	કૃતિસમીક્ષા (ચારમાંથી કોઈપણ બે) (૧) ભરતેશ્વર- બાહુબલીરાસ(શાલિભદ્રસૂરિ) (૨) સિરિસ્થૂલિભદ્રકાગુ(જિનપદ્મસૂરિ) (૩) વસંતવિલાસ. (અજ્ઞાત) (૪) હંસાઉલી(અસાઈત) (૫) રણમલ્લછંદ(શ્રીધરવ્યાસ) (૬) ત્રિભુવનદીપકપ્રબંધ(જયશેખરસૂરિ) (૭) પૃથ્વીચંદ્રચરિત(માણિક્યસુંદરસૂરિ)	1	

સંદર્ભગ્રંથો:

૧. ગુજરાતીસાહિત્ય(મધ્યકાલીન) : અનંતરાયરાવળ
૨. ગુજરાતીસાહિત્યનોઈતિહાસ- ૧-૨: ગુજરાતીસાહિત્યપરિષદ, અમદાવાદ
૩. ગુજરાતીસાહિત્યનીવિકાસરેખા- મધ્યકાલીન: ધીરુભાઈઠાકર
૪. મધ્યકાલીનગુજરાતીસાહિત્ય- પ્રવાહઅનેસ્વરૂપ: હસુયાજ્ઞિક
૫. મધ્યકાલીનગુજરાતીસાહિત્યનોઈતિહાસ: પ્રસાદબ્રહ્મભટ્ટ
૬. મધ્યકાલીનગુજરાતીસાહિત્યનોઈતિહાસ: રમેશએમ.ત્રિવેદી
૭. મધ્યકાલીનગુજરાતીસાહિત્યનોજ્ઞાનકોશ: પ્રતિભાશાહ
૮. મધ્યકાલીનગુજરાતીસાહિત્યનોઈતિહાસ: રતિલાલસાં. નાયક,સોમાભાઈવી. પટેલ,દમયંતીર.શુક્લ(અનડાપ્રકાશન,અમદાવાદ)
૯. અદ્વિતીયકાવ્ય' વસંતવિલાસ': ડૉ. પ્રસાદબ્રહ્મભટ્ટ- ' સંવિદ', AGAS, ૨૦૦૪

HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY, PATAN

EFFECTIVE FROM JUNE 2024-25 UNDER NEP

PROGRAMME CODE : ARTUG101

COURSE CODE :AR23MDCGUJ303

SEMESTER : 03

COURSE NAME :સાહિત્યકૃતિનોઅભ્યાસ(પદ્ય)

નિયતકૃતિ: ' આપનીયાદી' (કલાપીનાંકાવ્યો)

સંપાદક: હરિકૃષ્ણપાઠક

પ્રકાશક: અરુણોદયપ્રકાશન, અમદાવાદ

Total Credits : 04 (04 Period/Week)	Theory	External -50 Marks
		Internal -50 Marks

પાઠ્યક્રમના હેતુઓ : વિદ્યાર્થીઓ-

- ભાષા, સાહિત્યઅનેસંસ્કૃતિનાસંવાહકએવારાજવીકવિકલાપીનોપરિચયમેળવે.
- કલાપીનીકવિતાનોઆસ્વાદમૂલકપરિચયકરે.
- કલાપીનીપ્રણયભાવનાઅનેપ્રકૃતિપ્રેમવિશેજાણે.
- કલાપીનીઈશ્કેહકીકીઅનેઈશ્કેમિજાજીગઝલોનોપરિચયકરે.
- ભાષાસજ્જતાવધારે.

કૃતિમાંથીનિયતકરેલાંકાવ્યો:

(૧) વનમાંએકપ્રભાત	(૮) ત્યાગ	(૧૪) હમારીપિછાન
(૨) સારસી	(૯) એકઈચ્છા	(૧૫) શિકારીને
(૩) ગ્રામ્યમાતા	(૧૦) ફૂલવીણ,સખે	(૧૬) જીવનહાનિ- ચોવીશવર્ષ
(૪) વીણાનોમૃગ	(૧૧)	(૧૭) સનમને
(૫) નદીનેસિંધુનુંનિમંત્રણ	પ્રિયાકવિતાનેછેલ્લુંઆલિંગન	(૧૮) આપનીયાદી
(૬) એકધા	(૧૨) જન્મદિવસ	
(૭) પશ્ચાત્તાપ	(૧૩) ઇશ્કનોબંદો	

અ.નં.	એકમ		ક્રેડિટ	કલાક
1	1	(૧) કવિકલાપી: જીવનઅનેસાહિત્યિકપ્રદાન (૨) કલાપીનુંગદ્યસાહિત્ય(સંવાદો, પત્રધારા, કાશ્મીરનોપ્રવાસ) (૩) કલાપીનાંકાવ્યોનીસમગ્રલક્ષીસમીક્ષા	1	અઠવાડિક ચાર કલાક
2	2	કવિતાનોઆસ્વાદમૂલકપરિચય (ત્રણપુછાશે, એકનોઆસ્વાદલખવાનોરહેશે.)	1	
3	3	મહત્ત્વનીટૂંકનોંધો. (ચારમાંથી કોઈપણ બે) (જેમકે,કાવ્યબાની, પ્રકૃતિવર્ણન, પ્રણયભાવના,ગઝલો,ખંડકાવ્યોવગેરે.)	1	
4	4	ભાષાસજ્જતા: રૂઢિપ્રયોગો(જુઓ,પરિશિષ્ટ) (અર્થઆપીવાક્યમાંપ્રયોગકરો.નવ પુછાશે. ગમેતેછનાજવાબ લખવાનારહેશે. જુઓ,પરિશિષ્ટ)	1	

સંદર્ભગ્રંથો:

૧. કલાપી- એકઅધ્યયન: ડૉ. ઇન્દ્રવદનકા. દવે
૨. કલાપી: નવલરામત્રિવેદી
૩. કલાપીના ૧૪૪૫ત્રો: ઉપોદઘાત: સં. મુનિકુમારભટ્ટ
૪. કલાપીનો કાવ્યકલાપ: સં. અનંતરાયરાવળ
૫. કલાપીનો કેકારવ: ઉપોદઘાત: સં. મણિશંકરભટ્ટ
૬. ઉપહાર: સં. સુરેશદલાલ
૭. અર્વાચીનગુજરાતીસાહિત્યની વિકાસરેખા: ધીરુભાઈઠાકર
૮. અર્વાચીનગુજરાતીસાહિત્યનો ઇતિહાસ: રતિલાલસાં. નાયક, સોમાભાઈવી. પટેલ, દમયંતીશુક્લ- અનડાપ્રકાશન
૯. ગુજરાતીવિષયવસ્તુ: પ્રિ. નટુભાઈરાવલ
૧૦. ગુજરાતીશબ્દાર્થકોશ: યોગેન્દ્રવ્યાસ- અરુણોદયપ્રકાશન
૧૧. રૂઢિપ્રયોગો, કહેવતોઅનેછંદ-અલંકાર : પ્રસાદબ્રહ્મભટ્ટ

રૂઢિપ્રયોગો

- (1) ઓછું આવવું - માઠું લાગવું.
વાક્ય : પુત્રના ઉદ્ધત વર્તનથી પિતાનો ઓછું આવ્યું.
 - (2) માંડી વાળવું - જતું કરવું.
વાક્ય : ઉમેશે અમેરિકા ભણવા જવાનો વિચાર માંડી વાળ્યો.
 - (3) હેયું કઠણ કરવું - મન મક્કમ રાખવું.
વાક્ય : હેયું કઠણ કરીને તેમણે પોતાના પુત્રને વિદેશ મોકલ્યો.
 - (4) પગ ભાંગી જવા - નાંસીપાસ થઈ જવું.
વાક્ય : યુવાને દીકરાનું અવસાન થતાં પિતાના પગ ભાંગી ગયા.
 - (5) ધૂળ ખંખેરી નાખવી - ખૂબ ધમકાવી નાખવું.
વાક્ય : શેઠે નોકરની ધૂળ ખંખેરી નાખી એટલે તે નોકરી છોડીને જતો રહ્યો.
- હવે આપણે કેટલાક રૂઢિપ્રયોગો અને તેમના અર્થ જોઈશું. તેમનો વાક્યમાં પ્રયોગ કરીશું.
- (1) રવાના કરવું - વિદાય આપવી.
માથે પહેલા મહેમાનોને સમજાવી પતાવી રવાના કર્યા.
 - (2) દાવમાં લેવું - બરાબર સંકજામાં લેવું, ફસાવવું.
કારગીલ યુદ્ધમાં પાકિસ્તાનનાં જવાનોને ભારતની સેનાએ દાવમાં લીધા.
 - (3) હાડહાડ કરવું - ધુત્કારી કાઢવું.
બારણે આવેલા અતિથિને હાડહાડ કરવું યોગ્ય ન કહેવાય.
 - (4) વાત કાપવી - વિરોધ કરવો.
કેટલાક રાજકારણીઓને અધિકારીઓની વાત કાપવાની આદત છે.
 - (5) હેયામાં ધ્રાસકો પડવો - ડરી જવું, બીક લાગવી.
પ્લેન હાઈજેક થવાના સમાચારથી પ્રવાસીઓના સગાસંબંધીઓના હેયામાં ધ્રાસકો પડ્યો.
 - (6) ગંધ આવવી - શંકા પડવી, અણસાર આવી જવો.
આતંકવાદીઓની પ્રવૃત્તિઓની પોલીસને ગંધ આવી ગઈ.
 - (7) છાતીએથી અળગા ન કરવું - હંમેશાં પોતાની સાથે જ રાખવું.
નવજાત શિશુને માતા છાતીએથી અળગા કરતી નથી.

- (8) હરખપદ્ડાં થઈ જવું - હરખવેલા થઈ જવું.
જમાઈને અચાનક આવેલા જોઈને સાસરાપક્ષવાળાં હરખપદ્ડાં થઈ ગયાં.
- (9) મનનો ડૂમો કાઢી નાખવો - મનમાં ઘૂંટાતું દુઃખ પ્રગટ કરવું.
પિયરે આવીને દીકરીએ પોતાના મનનો ડૂમો કાઢી નાખ્યો.
- (10) હૈયું ભરાઈ આવવું - દુઃખથી રડવા જેવું થઈ જવું.
વિદેશ જતાં પોતાના દીકરાને વિદાય આપતા માતાનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું હતું.
- (11) સમસમી જવું - મનમાં ઘૂંઘવાઈ રહેવું, ગુસ્સો દબાવી રાખવો.
ઉપરી અધિકારીએ બધાની સામે ખંખડાવી નાખતા કર્મચારી સમસમી ગયો.
- (12) આંખો વરસવી - આંસુ ટપકવાં, રડવા લાગી જવું.
વિદેશ ગયેલા પતિના સમાચાર નહીં મળતા, પત્ની આંખો વરસાવી રહી હતી.
- (13) કમાતાધમાતા હોવું - સારી કમાણી થવી.
ખેડૂતો જ્યારથી હીરાનાં ધંધામાં આવ્યા છે ત્યારથી કમાતાધમાતા થયા છે.
- (14) તરંગે ચડી જવું - વિચારમગ્ન થઈ જવું.
ધુની વ્યક્તિઓ ગમે ત્યારે તરંગે ચડી જાય છે.
- (15) આંખ મીચાવી - મૃત્યુ પામવું.
કોઈ પણ વ્યક્તિએ આંખ મીચાય તે પહેલાં વસિયતનામું કરી લેવું જોઈએ.
- (16) ઊંઘ ઊડી જવી - ખૂબ જ ચિંતામાં નિદ્રા ઊડી જવી.
વરસાદ વધુ સમય ખેંચાતાં ખેડૂતોની ઊંઘ ઊડી ગઈ હતી.
- (17) મગજ પર ભાર જણાવો - મનમાં ચિંતાનો બોજ હોવો.
બોર્ડની પરીક્ષા નજીક આવતા વિદ્યાર્થીનાં મગજ પર ભાર જણાતો હતો.
- (18) વારી જવું - ફિદા થઈ જવું.
કલાકારની અદાથી પ્રેક્ષકો વારી ગયા.

- (19) કાને વાત પહોંચવી - ખબર મળવી, જાણ થવી.
ખબરી દ્વારા પોલીસને ગુનેગારની દરેક વાત કાને પહોંચતી હતી.
- (20) ખાંડની ધારે ચાલવું - ખૂબ કપરા માર્ગે જવું.
પ્રેમલગ્ન એ ખાંડની ધારે ચાલવા જેવું છે.
- (21) ઠેસ વાગવી - ભૂલ કે પાપ કર્યાની ચેતવણી મળવી.
ધોરણ - 10 માં ઠેસ વાગી હતી તેમ છતાં ધોરણ - 12 માં મહેનત કેમ નથી કરતો ?
- (22) ગરજ સરવી - જરૂરિયાત પૂરી થવી.
ગરજ સરી ગયા પછી સંબંધી અને મિત્રો નજર ફેરવે છે.
- (23) ગાડું ગબડવું - ગમે તે ભોગે નભી જવું, ધંધો ચાલવો.
અત્યારની હાઈટેક સિસ્ટમનો ઉપયોગ નહીં કરતાં વહેપારીઓનું માંડ માંડ ગાડું ગબડતું હોય છે.
- (24) ગાંઠનો ખીચડો ખાવો - પોતાની જમા મૂડી વાપરવી.
શેરબજારમાં સટ્ટો કરવામાં મનહરભાઈએ ગાંઠનો ખીચડો ખાધો.
- (25) બાજી ધૂળમાં મેળવવી - યોજના નિષ્ફળ બનાવવી.
કારગીલમાં દુશ્મનોને ખદેડ્યાં એટલે પાકિસ્તાનની બાજી ધૂળમાં મળી ગઈ.
- (26) હાથ ધોઈ નાખવા - આશા છોડી દેવી.
બેન્ક કૌભાંડને કારણે ધણા ધાપણદારોએ પોતાની મૂડીથી હાથ ધોઈ નાખ્યા.
- (27) મોં લાલ રાખવું - પરાણે આબરૂ જાળવી.
તેલગીકાંડમાં કમીશનરની ધરપકડ કરી મહારાષ્ટ્ર પોલીસે મોં લાલ રાખ્યું.
- (28) વખ ઘોળવાં - વિષપાન કરવું, સંબંધમાં કડવાશ આણવી.
લેણદારોનું ખૂબ જ દબાણ થતાં મગનભાઈએ વખ ઘોળ્યું.
- (29) રંગમાં ભંગ પડવો - મજાતા વાતાવરણમાં વિધ્ન આવવું.
ક્લક્તાની ક્રીકેટ મેચમાં વરસાદે રંગમાં ભંગ પાડ્યો.
- (30) સંઘ કાશીએ પહોંચવો - કામ પાર પાડવું.
વાહનની સ્થિતિ જોતાં એમ નથી લાગતું કે આ સંઘ કાશીએ પહોંચશે.

- (31) હોળીનું નાળિયેર બનવું - ખરાબ કામ કરવામાં સાધન બનવું.
કાશ્મીરી યુવકોને હોળીનું નાળિયેર બનાવી આતંકવાદી બનાવવાનું
ષડ્યંત્ર પકડાઈ ગયું.
- (32) પગ ન ઉપડવા - હિંમત ન ચાલવી.
સત્યનો માર્ગ મળી ગયા પછી ખોટા માર્ગે પગ ઉપડતો નથી.
- (33) જીવ બળી જવો - ઈર્ષ્યાથી દુઃખી દુઃખી થઈ જવું.
કરિશ્મા કપુરનાં લગ્ન થવાથી ઘણા લગ્નોત્સુક યુવકોનો જીવ બળી ગયો.
- (34) છઠ્ઠીનું ધાવણ યાદ કરાવવું - મરણતોલ માર મારવો.
ચોરને પાંચાસે માર મારીને છઠ્ઠીનું ધાવણ યાદ કરાવી દીધું.
- (35) બાજી ભાવી - પ્રતિકૂળ સ્થિતિ થવી.
ધંધામાં વેપારીએ લાખો રૂપિયાનું રોકાણ કર્યું પણ બાજી કથળી ગઈ
અને દેવે કૂંકવું પડ્યું.
- (36) પૃથ્વી રસાતાળ જવી - ભયંકર સંકટ તૂટી પડવું.
ધર્મ પર અધર્મનો વિજય થાય તો પૃથ્વી રસાતાળ જાય.
- (37) ખો ભૂલી જવી - જિંદગીભર યાદ રહે તેવો પાઠ શીખવવો.
કારગીલમાં ભારતે દુશ્મનને એવો માર માર્યો છે કે તે હવે ખો ભૂલી જશે.
- (38) ફરી વળવું - ચારે બાજુથી ઘેરી લેવું, મેળવી લેવું.
ચોરે ઘરમાંની દરેક તિજોરીમાં હાથ ફેરવી લીધો છે.
- (39) વખના માર્યા - મુસીબતમાં મુકાયેલા
સતત ચોથા વર્ષે પણ દુષ્કાળ આવતા ખેડૂતો વખના માર્યા ગામમાંથી
ઉઠાળા ભર્યા.
- (40) કૂવો હવાડો કરવો - કોઈ જળાશયમાં ડૂબીને આત્મહત્યા કરવી.
વડીલો તરફથી વિરોધ થતા પ્રેમીપંખીડાએ કૂવો હવાડો કર્યો.
- (41) કરમ ફૂટેલાં હોવા - નસીબ ખરાબ હોવાં.
સદામ હુસેનનાં કરમ ફૂટેલાં હશે એટલે અત્યારે રાજીપાટનો વખત
આવ્યો છે.
- (42) આંખ ઉઘડવી - સાચી હકીકતનું ભાન થવું.
સમાચાર સાંભળ્યાં પછી તેમની આંખ ઉઘડી.

- (43) એક પંથ દો કાજ - એકી સાથે બે કામ પાર પાડવાં.
રામે શિવધનુષ તોડી, સીતા સાથે લગ્ન કરીને એક પંથ દો કાજ
જેવું કર્યું.
- (44) ખબર લઈ નાખવી - ધમકાવવું.
કર્મચારીની ભૂલને કારણે અધિકારીએ તેની ખબર લઈ નાખી.
- (45) ઘર માંડવું - લગ્ન કરવાં.
આખરે અક્ષયકુમારે ઘર માંડ્યું.
- (46) ખોળો પાથરવો - કરગરવું, કાકલૂદી કરવી.
ડાકુઓથી પોતાના બાળકને બચાવવા માતાએ ખોળો પાથર્યો.
- (47) કાન દેવા - ધ્યાનથી સાંભળવું.
પહેલાં વિદેશથી આવતા ફોન કાન દઈને સાંભળવાં પડતા.
- (48) પીઠ દેવી - વિદાય થવું, છૂટા થવું.
જેવી શિક્ષકે પીઠ દીધી, વિદ્યાર્થીઓએ ઘોંઘાટ શરૂ કર્યો.
- (49) ચિત્ત ચિરાવું - તીવ્ર વેદના થવી.
પુત્રના અકાળે અવસાન થવાથી મારું ચિત્ત ચિરાઈ ગયું.
- (50) ગરદન કાપવી - વિશ્વાસઘાત કરવો.
જે મિત્ર પર આપણે ભરોસો રાખીએ છીએ, એ જ કેટલીક વાર
આપણી ગરદન કાપે છે.
- (51) તારાજ થઈ જવું - પામમાલ થઈ જવું.
ભૂકંપથી ભુજ તારાજ થઈ ગયું.
- (52) હિજરત કરવી - સ્થળ છોડીને ચાલ્યા જવું.
ભૂકંપ થવાથી ગામના લોકો હિજરત કરી ગયાં.
- (53) ફોડી લેવું - સંભાળી લેવું.
તમે માની ચિંતા ન કરશો, હું ફોડી લઈશ.
- (54) ગળથૂથીમાં મળવું - છેક બાળપણથી પ્રાપ્ત થવું.
તેને સંગીત ગળથૂથીમાંથી મળ્યું છે.
- (55) તલપાપડ થઈ જવું - આતુર થઈ જવું.
રમેશ તેનું પરિણામ જાણવા તલપાપડ થઈ રહ્યો છે.

- (56) ભીંત ભૂલવી - માર્ગ ચૂકી જવો.
આ નોકરી મેળવીને તમે ભીંત ભૂલ્યા છો.
- (57) હાથા થવું - ખોટા કામમાં સાથ આપવો.
પરીક્ષામાં ચોરી કરવા તેણે મારી મદદ માગી પણ હું તેનો હાથો ન બન્યો.
- (58) ઢંઢેરો પિટાવવો - છાત્રી વાત જાહેર કરવી.
નીલેશે ઢંઢેરો પીટાવ્યો કે તેના મિત્રે દેવાળું કાઢ્યું છે.
- (59) ધોખો લાગવો - ગુસ્સે થવું.
સુરેશને લગ્નમાં બોલાવવાથી તેણે એ વાતને ધોખો કર્યો.
- (60) બેડો પાર થઈ જવો - સફળ થવું.
આ વખતે તેનો પરીક્ષામાં બેડો પાર થઈ ગયો.
- (61) પ્રાણ પાથરવા - સર્વસ્વ અર્પણ કરવું.
ભક્ત ભગવાન માટે પ્રાણ પાથરે છે.
- (62) લોહીનું પાણી કરવું - ખૂબ મહેનત કરવી.
પરીક્ષામાં પાસ થવા માટે પૂર્વીએ લોહીનું પાણી કર્યું છે.
- (63) એક પગે થઈ રહેવું - ખડે પગે તત્પર રહેવું.
મૌસમીના લગ્નની તૈયારીમાં તન્વી એક પગે થઈ રહી હતી.
- (64) ઇકોતેર પેઢી તારવી - કુળનું નામ રોશન કરવું.
પુત્ર સુપુત્ર હોય તો તે કુટુંબની ઇકોતેર પેઢી તારે છે.
- (65) આંખે અંધારા આવવાં - ભાન ગુમાવવું.
સમાધિને મરણનું દૃશ્ય જોઈને આંખે અંધારા આવ્યાં.
- (66) બારે મેઘ વરસવા - મુશળધાર વરસાદ થવો.
પૃથ્વીનો પ્રલય કરવા માગતા હોય તેમ બારે મેઘ વરસવા લાગ્યા.
- (67) આંખ ફરકવી - કોઈ શુભ ઘટના બનવાની અંધાણી જણાવી.
ગિર્મિલાએ વિચાર્યું કે લક્ષ્મણ આજે જરૂર વનમાંથી પાછા ફરશે, કારણ કે તેની ડાબી આંખ ફરકતી હતી.
- (68) દાઝ લાગવી - કોષ વ્યાપી જવો, ખૂબ ગુસ્સે થવું.
કન્યાએ માગું પાછું ઠેલ્યું તેથી મૂરતિયાને દાઝ લાગી ગઈ.

- (69) એક રાસે કરવા - સમાન ગણવા.
ગાંધીજીએ હરિજનો અને સવર્ણોને એક રાસે કર્યા હતા.
- (70) કાન દેવા - ધ્યાનથી સાંભળવું.
કોઈની ખાનગી વાત સાંભળવા કાન દેવા ન જોઈએ.
- (71) ચિત્ત ચિરાવું - તીવ્ર વેદના થવી.
પુત્રના અકાળ અવસાનથી માનું ચિત્ત ચિરાઈ ગયું.
- (72) પીઠ દેવી - વિદ્યાય થવું, છૂટા પડવું.
જેવી શિક્ષકે પીઠ દીધી કે વિદ્યાર્થીઓ ઘોંઘાટ કરવા લાગ્યા.
- (73) પનારો પડવો - કોઈની સાથે અણગમતો સંબંધ બાંધવાની ફરજ પડવી.
મંદોદરી જેવી પતિવ્રતા રાવણના પનારે પ્રડી.
- (74) મન માપવું - મનનાં ગુપ્ત ભાવ કળી જવા.
કેટલાક વ્યવહારકુશળ માણસો વાતવાતમાં સામી વ્યક્તિનું મન માપી લેતા હોય છે.
- (75) કોઠે પડવું - ના થી ટેવાઈ જવું, સ્વાભાવિક બની જવું.
શેઠની રોજરોજની ટકટક નોકરને કોઠે પડી ગઈ.
- (76) પોલ પિછાણવી - જુઠાણું પકડાઈ જવું, ઊણપ કે ખામીઓ જાણી જવી.
માર્ટિન લ્યુથરે ધર્મગુરુઓની પોલ પિછાણી અને તેમને ખુલ્લા પાડ્યા.
- (77) ગરદન કાપવી - વિશ્વાસઘાત કરવો.
જે મિત્ર પર આપણે ભરોસો રાખીએ છીએ, એ જ કેટલીક વાર આપણી ગરદન કાપે છે.
- (78) તલખી રહેવું - આતુરતાપૂર્વક રાહ જોવી.
ઊર્મિલા ચૌદ વર્ષ સુધી લક્ષ્મણના મિલન માટે તલખી રહી.
- (79) તલવાર તાણવી - સામનો કરવો, ઝઝૂમવું.
'નર્મદે' વહેમ અને જડતા વિરુદ્ધ તલવાર તાણી હતી.
- (80) પગની તળે હોવું - પોતાની પાસે હોવું.
જે સુખની આપણને તલાશ હોય એ કેટલીક વાર આપણા પગની તળે જ હોય છે એવું પણ બની શકે છે.